

Пољопривреда за будућност

Платформа за обнову пољопривреде Српске

Садржај

Списак рјешења за обнову пољопривреде	3
Пољопривреда као основа	7
Пољопривреда Српске: На лошем путу.....	8
Пољопривреда у Српској као неефективна економска активност	10
Споразум са ЕУ који штити богату ЕУ пољопривреду, а блокира БиХ пољопривреднике	11
БиХ жели надлежности, али не и да ради у корист својих грађана	12
Приступ споразумима са ЕУ.....	13
Двоструки стандарди Европске Уније према БиХ	13
Будућност пољопривреде у нашим рукама	14
Продуктивност	16
Мала газдинства и неопходност укрупњавања посједа	17
Укрупњавање породичних газдинства (комасација)	17
Мјере против уситњавања обрадивог земљишта	18
Приједлози за разматрање, тј. јавну расправу.....	18
Реституција одузете земље у вријеме комунистичког режима	20
Механизација и производни објекти	22
Технологија производње	23
Упитна сврха и учинак пољопривредних института и установа у Српској	24
Производи са додатном вриједношћу	26
Удружен излазак на тржиште	28
Приступ тржишту	29
Приступ трговинским ланцима	30
Купујмо домаће и ознаке квалитета	31
Државна администрација: Услуге, не кочница	33
Порезна и пара-порезна политика.....	33
Административна политика.....	33
Принципи слободног тржишта: Предности и опасности за произвођаче	34

Списак рјешења за обнову пољопривреде

Наша визија пољопривреде Српске

Пољопривреда Српске заснована на темељу слободних и независних породичних газдинства која су:

- довољно продуктивна и ефикасна да могу опстати на домаћем тржишту без субвенција;
- у стању да својим радом, као професионални пољопривредници, обезбиједе себи солидан животно стандард;
- у стању да обезбиједе домаћем становништву сигуран приступ квалитетној и релативно повољној храни;
- извор хране за 80% домаћег тржишта (тренутни увоз у БиХ је \$20 милијарди).

Да би се наша визија испунила, потребна је општа трансформација пољопривреде у Српској, за шта је неопходна стратешка и материјална подршка државе преточена у конкретна рјешења.

Рјешење 1 (страна 7): Озбиљан приступ управи и пољопривреди

Република Српска — по угледу на државе гдје се управа схвата озбиљном и одговорном активношћу — мора имати активан стратешки програм/платформу за пољопривреду у којој је:

- а) предочен став управе Српске по актуелним и будућим питањима пољопривреде; и
- б) списак рјешења за спровођење.

Рјешење 2 (стр. 9): Сагледавање грешака и њихово отклањање

Сагледавање стратешких грешака претходних режима и власти који су довели до садашњег лошег стања у пољопривредном сектору, тј. сагледавање узрока и припрема директних мјера за њихово отклањање и у материјалном и у идеолошко-културолошком смислу (материјални примјер: реституција; идеолошко-културолошки примјер: подршка развоју приватних газдинства, њихове независности и тржишног удруживања).

Рјешење 3 (стр. 12): Обавеза БиХ да користи своје надлежности у интересу грађана

Док БиХ држи надлежности које се односе на заштиту пољопривреде од непринципијелних међународних активности — БиХ не жели да користи своје надлежности и заштити домаће пољопривреднике од дампинга и субвенционираног увоза. БиХ треба да оправда постојање својих институција тако што ће их користити у корист својих грађана и [пољо]привреде — што у овом случају значи заштита домаћих пољопривредника од дампинга и субвенционираних производа.

Рјешење 4 (стр 13): Домаћи интерес на првом мјесту

Стављајући домаћи интерес на прво мјесто, блокирати пољопривредне споразуме који нису у интересу Српске/БиХ. Теоретско могући улазак БиХ у ЕУ, за 20–30 година, није разлог да се данас развијени и субвенционирани ЕУ пољопривредници стављају у повлашћен положај у односу на домаће произвођаче.

Рјешење 5 (стр. 13): Активирање постојећих заштита од страних злоупотреба

Преиспитати да ли се већ постојеће мјере заштите (од дампинга, субвенционираних производа, затим квалитета производа који се из иностранства пласирају у БиХ) ефективно користе.

Рјешење 6 (стр. 13): Инсистирање на повлашћеном положају БиХ

Имајући на уму историју БиХ, као и саму релативну величину БиХ у поређењу са ЕУ, (неразвијена БиХ са мање од три милиона становника не може угрозити високо развијено ЕУ тржиште са 450 милиона становника, нити имати било какав тржишни утицај) — тражити повлашћен положај наших пољопривредних произвођача, док не достигну ниво ЕУ произвођача.

Рјешење 7 (стр. 14): Фокус на продуктивност и приступ тржишту

Стратешки пољопривредни програми и државне интервенције требају бити фокусиране на унапређивање двије области: 1) продуктивност и 2) приступ тржишту.

Рјешење 8 (стр. 17): Комасација (укрупњавање) породичних газдинства

Прерасподјела парцела са циљем да власници земљишта добију веће парцеле на једном или више мјеста, у замјену за своје раније мање и уситњене земљишне парцеле — како би се отклонили ефекти фрагментације, са циљем веће пољопривредне продуктивности и нижих трошкова обраде земљишта. Са напоменом да комасација мора бити на добровољној бази, тј. ниједно газдинство не смије бити присиљено да учествује у том процесу.

Рјешење 9 (стр. 18): Мјере против уситњавања обрадивог земљишта

Обрадиво земљиште је стратешки ресурс земље и друштва — и цјепкање земље до те мјере да она постаје неупотребљива за професионалну пољопривреду нарушава потенцијал једне државе да сама себе храни у околностима савременог тржишта (видјети приједлоге рјешења за јавну расправу на стр. 18–19).

Рјешење 10 (стр. 21): Инсистирање о повлачењу колонијалних декрета који забрањују враћање одузете имовине законским власницима у Републици Српској
Инсистирање власти Републике Српске, и њених представника у управи БиХ, да европске земље престану са директним кршењем своје резолуције која захтијева враћање имовине одузете од стране комунистичких тоталитарних система — тј. да повуку своје колонијалне декрете ОХР-а који су блокирали закон Републике Српске о реституцији.

Рјешење 11 (стр. 21): Реституција одузете имовине

Одузета, тј. национализована земља од стране комунистичког режима, мора бити враћена власницима (наследницима) од којих је одузета.

Рјешење 12 (стр. 23): Финансирање механизације и производних објеката

Државно финансирање механизације и производних објеката за породична пољопривредна газдинства која се баве пољопривредном производњом за тржиште, уз следеће обавезне услове:

- финансирана механизација и објекти се сматрају под лизингом (без надокнаде), докле год додатна продуктивност од стране газдинства, настала као резултат нове механизације, не пређе фискалну вриједност те капиталне инвестиције (забијежена током куповине, а која не може бити изнад тржишне вриједности). Додатна продуктивност се може измјерити као разлика између износа плаћеног пореза (нпр. лични доходак, пословни порез, итд.) прије и после набавке механизације.
- након што је остварена додатна продуктивност, у вриједности те капиталне инвестиције, та механизација или производни објекат прелази у власништво газдинства (мјерење додатне продуктивности је наведено у тачки изнад);
- једно газдинство може само једном добити ову врсту помоћи за исту врсту капиталне инвестиције и то након што је претходна прешла у трајно власништво газдинства.

Рјешење 13 (стр. 23): Машински прстенови

Испитати опције машинских прстенова (који би могли дугорочно да опстану на нашем културно-привредном подручју), и одговарајућу подршку државе.

Рјешење 14 (стр. 26): Пољопривредна савјетодавна служба

Влада Републике Српске да озбиљно схвати важност и улогу пољопривредне савјетодавне службе и драстично подигне ефективност те службе.

Рјешење 15 (стр. 26): Улога државних пољопривредних факултета

Обавезан примјењен рад државних пољопривредних факултета (тј. наставничког кадра и студената који су финансирани од стране пореских обвезника) у сврху преноса знања савремене производне технологије пољопривредним газдинствима; и обављање истраживачких радова који су од непосредне користи за локалне пољопривреднике чије се производне околности разликују (нпр. производни потенцијали у Семберији и Поповом пољу су различити а врло важни).

Рјешење 16 (стр. 26): Улога националних института

Влада Републике Српске да озбиљно схвати важност пољопривредних института и да драстично подигне њихову улогу и ефективност у подизању конкурентности домаће пољопривреде.

Рјешење 17 (стр. 26): Намјенско коришћење царине на увоз пољопривредне робе

Цјелокупна царина наплаћена током увоза пољопривредних производа да се преусмјери на обнову пољопривреде Српске, тј. програме наведене у овом документу. У случају да постоји бесцарински споразум на неке од увезених пољопривредних производа, продаја тих производа да укључи постотну вриједност која ће служити у изнад наведену сврху.

Рјешење 18 (стр. 27): Програм за машине/технологију секундарне производње

Државни програм куповине машина/технологије за прераду, производњу и паковање секундарних пољопривредних производа за породична пољопривредна газдинства. При чему, Влада Српске купује машине (на захтијев и образложење породичног пољопривредног газдинства, уз приложен пословни план) и уступа је на коришћење газдинству. Уступљене машине/технологија нису поклон од државе, већ се воде као посуђене — до тренутка када та прерадна дјелатност газдинства оствари додатну продуктивност у вриједности посуђене машине/технологије. При чему, додатна продуктивност се може измјерити као разлика између износа плаћеног пореза (нпр. лични доходак, пословни порез, итд.) прије и после набавке технологије.

Када газдинства остваре додатну продуктивност у висини куповне вриједности машина — као резултат производних дјелатности тих машина/технологије — те машине аутоматски прелазе у трајно власништво тог газдинства. Првобитно уступање машина је на пет година, и ако након пет година уплаћен порез достигне вриједност од 50%+, може се продужити на додатних пет година. Уступање машина је под уговором, тј. држава нема право самоиницијативно да повуче уступљену технологију. При чему, једно домаћинство може да изнајми производне машине само једном и за само једну врсту производње.

Рјешење 19 (стр. 28): Тржишно удруживање произвођача

Активна подршка Владе Српске за тржишно и складиштено удруживање породичних пољопривредних произвођача/газдинства.

Рјешење 20 (стр. 29): Обавезна пракса студената економије

У сарадњи са Министарством образовања, на државним економским факултетима увести обавезну компоненту практичног рада у служби тржишно уједињених пољопривредних произвођача и међународне пољопривредне трговине.

Рјешење 21 (стр.30): Приступ трговинским ланцима

Влада Републике Српске да обави серију озбиљних разговора са највећим ланцима супермаркета из Српске и утврди гдје се налазе препреке за сарадњу између пољопривредника Српске и супермаркета Српске — и отвори могућности за уклањање тих препрека.

Рјешење 22 (стр. 32): Ознака домаћег производа, састојака и власништва

Увођење добровољне ознаке „домаћи производ”, и у којој мјери је домаћи (тј. ознака постотка домаћих сировина, и да ли је домаћи власник) — зарад боље информисаности потрошача о поријеклу производа.

Рјешење 23 (стр. 32): Образовна кампања о куповању домаћег

Кампања у сврху образовања потрошача, зашто је (дугорочно) важно куповати домаће производе.

Рјешење 24 (стр. 32): Ознака висине квалитета

Увођење добровољне ознаке висине/класе квалитета домаћег производа.

Рјешење 25 (стр. 33): Привредно-економска реформа

Дубока привредно-економска реформа која ће ослободити привређивачке потенцијале у земљи — кроз сјечу намета, пореза, процеса и услова.

Рјешење 26 (стр. 33): Реформа управе/администрације

Дубока реформа управе/администрације и њене културе, тј. сјеча административног процеса, брзине рада јавних служби, транспарентности и услужности.

Рјешење 27 (стр. 34): Образовна кампања о тржишној економији (опасности и предности)

Програм образовне кампање у друштвеним медијима (кратки информациони снимци) и кратки семинари (преко интернета и на терену) на тему: Основно разумијевање тржишне економије, њених предности и опасности за пољопривредна газдинства.

Пољопривреда као основа

Пољопривреда је од основног значаја за економију једне земље и биолошку сигурност њеног народа. Развијене и успијешне земље врло озбиљно схватају ту производну дјелатност (сигуран приступ храни сматрају националним интересом) и не препуштају пољопривреду своје земље случају већ су јако ангажоване у овој области. Владе које препуштају пољопривредну политику стихији и трендовима — то раде на штету свога народа и своје земље.

Рјешење 1: Република Српска — по угледу на државе гдје се управа схвата озбиљном и одговорном активношћу — мора имати активан стратешки програм/платформу за пољопривреду у којој је:

- а) предочен став управе Српске по актуелним и будућим питањима пољопривреде; и
- б) списак рјешења за спровођење.

Пољопривреда је привредна дјелатност која обухвата биљну и сточарску производњу и с њима повезане услужне дјелатности. Под пољопривредном производњом се такође подразумијева узгајање риба, пчела, гајење гљива, производња зачинског и љековитог биља и др. која се обавља на пољопривредном земљишту. Заједно са шумарством, риболовом и рударством спада у примарни сектор привреде.

Пољопривреда је главни извор многих основних сировина за секундарну производњу (нпр. кожа, вуна, лан, уље, етанол и био-дизел), стимулише транспортну индустрију, и заједно са сродним индустријама ствара шире тржиште — и као таква, она је покретач економског раста, што значи да се њен утицај осјећа на више мјеста од продавница прехранбених производа и veleпродаје хране.

Пољопривреда је изузетно важна карика у економији једне земље, која надилази малопродајне трговине хране — јер је извор основних сировина за секундарну производњу и има директан утицај на сродне индустрије.

Успијешне земље озбиљно схватају домаћу производњу хране и сврставају је под „националну безбједност”.

Пољопривреда Српске: На лошем путу

Идеолошка заслијепљеност комунистичке¹ Југославије, не само да није дозвољавала да се пољопривреда (као и привреда уопште) развија кроз вишегенерацијска велика породична газдинства (што је историјски доказано најуспјешнији модел пољопривредне производње) — већ је гурнула пољопривреду у супротном смијеру: Одузимање најквалитетније пољопривредне земље од породичних газдинства, тј. свођење пољопривредне производње на државне фирме са једне стране и малу производњу за личну употребу са друге. Затим, њихови политички насљедници (од 1990-их година) задржали су принцип партократије, али су приступ „идеологија на првом мјесту” замијенили са приступом неспособности, нестручности, немарности, незаинтересованости и тражењем личне материјалне користи, а на колективну штету производне гране и потрошача.

Посљедица укупне политике претходног и садашњег режима је (дугорочно) постепено гашење пољопривредне дјелатности и зависности грађана Српске од увозне хране — која је по правилу прецијењена и лошег квалитета (често се становницима Српске пласирају производи лошег квалитета које стране фирме или не могу или им није дозвољено продавати у својим матичним земљама).

Српска је високо зависна од увоза хране, са ниском покривеношћу увоза извозом (од 28% до 42%). Висока зависност од увоза хране је забрињавајућа и створила је додатни притисак током пандемије (COVID-19) када је међународна трговина била отежана. За БиХ у цјелини, у 2021. години увоз пољопривредно-прехранбених производа износио је 20,6 милијарди долара, док је извоз процијењен на 552,6 милиона долара.

Република Српска је високо зависна од увозне хране иако се сматра да, по глави становника, посједује више пољопривредног земљишта него већина земаља свијета.

По глави становника (просијек), Српска има 0,68 хектара обрадивог земљишта — док Европска Унија у просијеку има три пута мање (0,21 хектара), а свјетски просијек је 0,19 хектара.

Према званичним подацима, на територији Републике Српске има 977.000 хектара пољопривредног земљишта, од чега је 815.000 хектара обрадиво земљиште. Од укупне површине обрадивог земљишта 71.07% чине оранице, 22.65% чине ливаде, 6.21% воћњаци и 0.054% виногради. Имајући на уму да званични подаци нису

¹ Нестручни (за пољопривреду) комунистички идеолози и њихово „теоретисање” са одузимањем земље, колективизацијом и квотама је директно одговорно за смрт милионе људи од глади широм свијета: 1) у Совјетском Савезу (1930–1933) између 5,5 и 9 милиона људи је умрло од глади (од велеизвозника жита у претходном периоду, након комунистичке реформе долази до вишемиллионског умирања од глади); 2) у Кини (1959–1961) након комунистичке реформе између 15 и 55 милиона људи је умрло од глади; 3) у Етиопији (1980-тих) око милион људи је умро од глади (Етиопија је била и један од најзначајнијих извозника кафе до комунистичке реформе и идеолошког уништавања великих газдинства после чега је та извозна грана у потпуности нестала). Настављајући идеолошки пут централе у Совјетском Савезу, одмах након Другог свјетског рата комунисти у Југославији су изазвали несташницу хране — али срећом у много мањем облику него у Совјетском Савезу. Комунистичке вође у СФРЈ су убрзо увидјеле посљедицу њихове пољопривредне идеолошке политике и дозволиле су личну производњу — али никада нису дозволили велика породична газдинства, приватно удруживање и приватни извоз, што је савремени (и доказано најуспјешнији) приступ пољопривредној грани а за који су наши пољопривредници данас потпуно неприпремљени (економски, културно и материјално).

потпуни јер нису узете у обзир обрадиве пољопривредне површине које се већ одређени период не обрађују.

Званична претпоставка је да се у Српској наводњава тек око 5% ораница, башта, воћњака и винограда, док чак 42% обрадивог земљишта остаје необрађено — при чему је присутан тренд сталног смањења и преласка у мање продуктивне категорије пољопривредног земљишта (нпр. прелаз у ливаде и пашњаке)².

Садашњу структуру пољопривредног сектора карактеришу мала породична газдинства која у великој мјери производе само за кућну потрошњу. Процјењује се да више од 50% пољопривредних газдинстава има мање од два хектара (фрагментиране!) земље — што је лоша основа за профитабилно бављење пољопривредом на данашњем тржишту.

Рјешење 2: Сагледавање стратешких грешака претходних режима и власти који су довели до садашњег лошег стања у пољопривредном сектору, тј. сагледавање узрока и припрема директних мјера за њихово отклањање и у материјалном и у идеолошко-културолошком смислу (материјални примјер: реституција; идеолошко-културолошки примјер: подршка развоју приватних газдинства, њихове независности и тржишног удруживања.

Ниски приноси, релативни недостатак (поготово савремене) механизације, ограничен приступ повољним кредитима — затим непоуздане veleпродајне везе за прераду, складиштење и маркетинг — не дозвољавају домаћим пољопривредницима да развију своје пословање до нивоа са којег би могли да се дугорочно такмиче на слободном тржишту и имају приходе од којих могу пристојно да живе и (наравно) улажу у даље пословање. Такође, пољопривредна производња је спутана неадекватним улагањем у руралну инфраструктуру и лошим саобраћајним везама са успостављеним тржиштима.

Иако Српска обилује обрадивим земљиштем, оно остаје необрађено или неефективно обрађено — и резултат је висока зависност од увозне хране (на БиХ нивоу у годишњој вриједности од \$20 милијарди).

² Подаци ресорног министарства, приједлог *Стратегије развоја пољопривреде и руралних подручја Републике Српске 2021–2027.*

Пољопривреда у Српској као неефективна економска активност

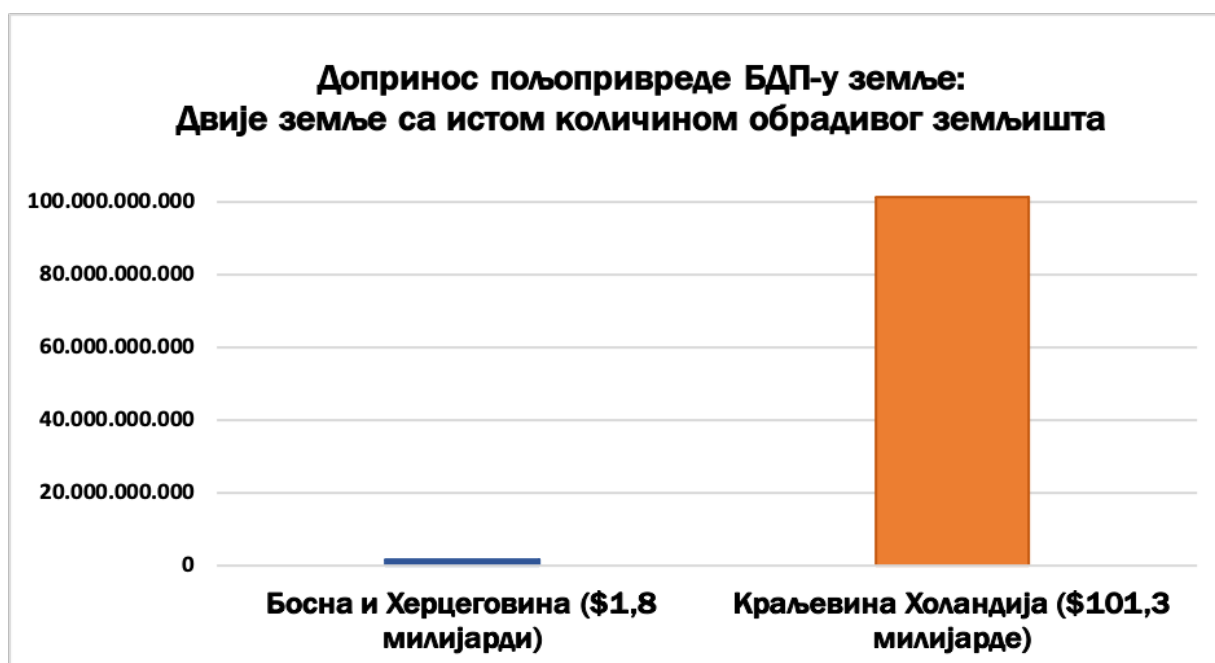
Мали је број домаћинстава у Српској која остварују приходе само од пољопривреде, што говори о тренутној рентабилности пољопривредне дјелатности у Српској. Према подацима пописа становништва из 2013. године, зараду или друга примања само по основу рада од пољопривреде остваривало само 16,6% од оних који се баве пољопривредом. Већина оних који се баве пољопривредом нису званично регистровани као запослена лица и у највећој мјери припадају домаћинствима са мјешовитим приходима. Такав приступ пољопривреди није у стању произвести газдинства која могу опстајати на тржишту, покрити потребе земље за храном, и обезбиједити приходе пољопривредницима од којих могу нормално да живе и раде.

Учешће пољопривреде у БДП-у³ Републике Српске је око 7% и међу већим је у Европи. Али, тај висок проценат учешћа у БДП-у Српске није посљедица развијености пољопривреде, већ слабе развијености осталих грана привреде.

Пољопривредна газдинства у БиХ су углавном мала и неефикасна. Примјера ради, ако упоредимо БиХ и Холандију, двије земље са приближно истом количином обрадивог земљишта, постаје јасно колико је БиХ непродуктивна:

	Босна и Херцеговина	Краљевина Холандија
Количина обрадивог земљишта	1.015.000 хектара	1.004.830 хектара
Бруто домаћи производ (2021. г)	\$23 милијарде	\$1.013 милијарди
Удио пољопривреде у БДП-у земље	8%	10%
Удио запослености у пољопривреди	20%	10%

Домаћа млијечна индустрија производи углавном производе великог обима и брзог обрта као што су течно млијеко, јогурт и свјежи сир. Док се млијечни производи са доданом вриједношћу (нпр. тврди сиреви) увозе из Европске Уније. Стога, производе се основни састојци (нпр. млијеко) који имају нижу тржишну вриједност — а увозе се производи који користе те основне састојке да би им додали вриједност за продају уз већу профитабилност (нпр. тврди сир).

³ Бруто домаћи производ

Споразум са ЕУ који штити богату ЕУ пољопривреду, а блокира БиХ пољопривреднике

Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП) који је потписан између БиХ и ЕУ 2008. године, а ступио је на снагу 2015. године, је у стварности једнострано либерализовао трговински режим између БиХ и чланица ЕУ — на штету БиХ. Резултат је повећани увоз прехранбених производа из ЕУ. Карактеристичан примјер погоршавања услова за извоз био је моменат уласка Хрватске у ЕУ, након чега је дотадашњи извоз хране из БиХ у Хрватску значајно смањен.

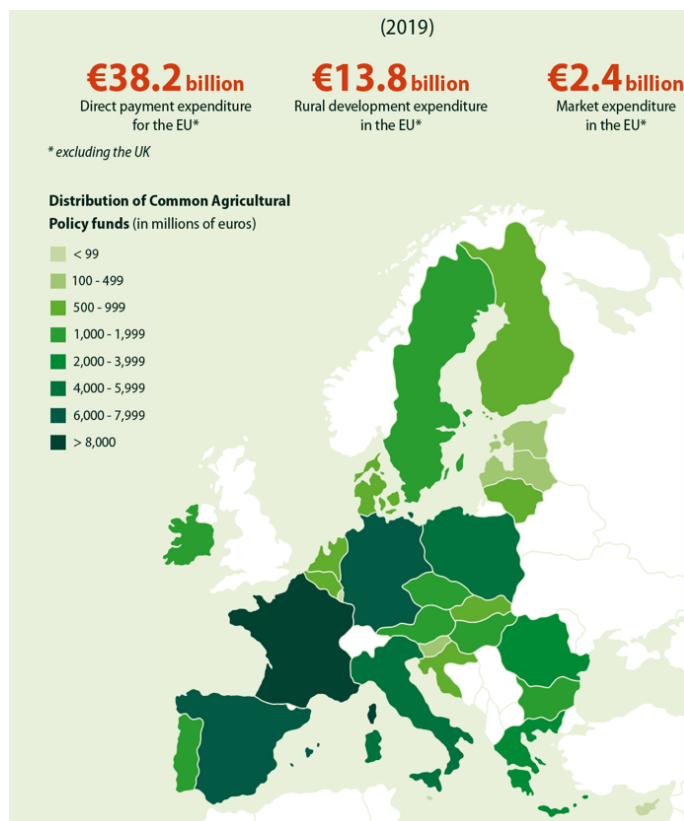
Разлог једностраности споразума лежи у томе што за извоз хране из БиХ/Српске у ЕУ постоје бројна нецаринска ограничења, као што су квоте, „стандарди“ и сл. (поврх тога што ЕУ обилује субвенцијама). Једнострани споразум на штету Српске и БиХ — а на корист многобројнијих, развијених и субвенционираних ЕУ произвођача — често доводи домаће пољопривредне произвођаче у ситуацију да беру и бацају своје производе (нпр. просипају млијеко), јер је откупна цијена сувише ниска због увоза субвенционираних производа из ЕУ који презасићује домаће тржиште и дугорочно уништава домаћу производњу.

Европска Унија — иако има високо развијену пољопривреду — обилује субвенцијама и увозним заштитама

Слика десно, илуструје субвенције у ЕУ, које су у 2019. години износиле €38.2 милијарде. Насупрот ЕУ, институције у БиХ су препустиле домаћим пољопривредницима да се сами носе са околностима гдје високо развијене земље дају субвенције и друге врсте помоћи својим пољопривредницима, који затим извозе и пласирају своје ЕУ-субвенциониране производе потрошачима у Српској/БиХ — и дугорочно гасе домаћу пољопривредну производњу.

Подршка Европске Уније својим пољопривредницима укључује и подршку у директним примањима да би постигли сљедеће циљеве:

- ЕУ жели да функционише као финансијска сигурносна мрежа за ЕУ пољопривреднике и учини пољопривреду профитабилнијом граном за ЕУ произвођаче;
- ЕУ жели да осигура домаћи извор хране за грађане ЕУ (увоз хране се сматра несигурним и небезбједним);
- ЕУ жели да помогне ЕУ пољопривредницима да производе безбједну, здраву, и (по цијенама) приступачну храну;
- ЕУ жели да учини ЕУ пољопривредницима финансијски исплативим производњу хране, коју по стандардним тржишним цијенама ЕУ пољопривредници не би могли дугорочно производити, или производити без нарушавања животне средине.

БиХ жели надлежности, али не и да ради у корист својих грађана

Надлежности у погледу вођења спољнотрговинске политике, а самим тим и мјера у домену спољнотрговинске заштите, су на нивоу БиХ. Република Српска нема ниједан орган надлежан по питању спољне трговине и **заштите домаће пољопривредне производње од субвенционисаног и прекомјерног увоза из ЕУ** и других земаља, као ни системе за увођење различитих мјера које имају за циљ изједначавање услова на тржишту.

По информацијама из Министарства пољопривреде Српске — Српска је указала надлежном министарству БиХ, са становишта унапређења спољнотрговинског пословања и заштите домаће производње, на неколико кључних могућности попут разматрања увођења прелевмана⁴, привремених забрана увоза, царинских оптерећења и сезонских заштитних мјера. Затим успостављање ПТИС-а (пољопривредног тржишно-информационог система) на основу којег би се омогућило ефективно евидентирање и праћење кретања конкурентних роба, те испуниле норме и захтјеви с циљем активације постојећих одлука (Одлука о мјерама заштите домаће производње од прекомјерног увоза, и Одлука о поступку и начину утврђивања анти-дампинг⁵ и компензаторне дажбине).

Међутим, на упућене иницијативе од стране Владе Српске и Министарства пољопривреде Српске с циљем рјешавања кључних питања у области спољнотрговинског пословања и заштите домаће пољопривредне производње — Министарство вањске трговине и економских односа БиХ није реаговало. То нас наводи да БиХ нема ни приближно исти однос према својим пољопривредницима као што то има ЕУ, којој је стало до осигураног приступа храни са домаћег тржишта, квалитетној храни по приступачним цијенама, и финансијској одрживости домаћих пољопривредника.

Имајући на уму да „преговори” нису слијепо прихватање нечијег диктата већ подразумијевају борбу за своје интересе⁶ — што значи и одбијање неких приједлога као и да друга страна испуни неке од твојих захтијева — институције БиХ су или неспособне или не желе да раде у интересу својих грађана.

Рјешење 3: Док БиХ држи надлежности које се односе на заштиту пољопривреде од непринципијелних међународних активности — БиХ не жели да користи своје надлежности и заштити домаће пољопривреднике од дампинга⁵ и субвенционираних увоза. БиХ треба да оправда постојање својих институција тако што ће их користити у корист својих грађана и [пољо]привреде — што у овом случају значи заштита домаћих пољопривредника од дампинга и субвенционираних производа.

БиХ је такође чланица Цефте (енгл. CEFTA — Central European Free Trade Agreement), Централноевропског уговора о слободној трговини — али то чланство је у досадашњем периоду показало и предности и недостатке.

Са Свјетском трговинском организацијом БиХ преговара већ 20 година. *За правду и ред* се нада да ће преговарачи БиХ овог пута бити озбиљнији него што су били у прошлости.

⁴ Прелевман (регулише разлике у цијенама између домаће и увезене робе) је био примјењиван у Европи током стварања заједничког тржишта, али очигледно, оно што је сматрано за корисно од стране западне Европе, не сматра се то исто корисно за БиХ.

⁵ Дампинг (од енгл. *dumping*) подразумијева када произвођачи извозе производ у другу земљу по цијени испод производне или „нормалне” цијене — са циљем да униште конкуренцију и створе монополску ситуацију у којој ће извозник у будућности моћи једнострано да диктира и цијену и квалитет производа.

⁶ У супротном то нису преговори већ ултиматум.

Приступ споразумима са ЕУ

Међународни преговарачи морају имати на уму да је БиХ земља која је sukcesивно прелазила из заосталог у заостале економске системе, и из рата у рат — и одговорност је преговарача испред БиХ (поготово оних који долазе из Српске) да наметну ту врсту разумјевања у преговорима са ЕУ.

Пољопривредно–предузетна култура Отоманског царства (кметски систем) и комунистичке Југославије (насилни колективизам) — као и два високо деструктивна грађанска рата у 20. вијеку — генерално су произвели слабу [пољо]привреду и лошу државну администрацију.

Затим, уз стављање лоших историјско-привредних околности БиХ у први план — такође треба имати на уму и чињеницу да мање од три милиона становника неразвијене БиХ не може нарушити стабилност високо развијене ЕУ са 450 милиона становника, нити иједног њеног производног сектора. БиХ је толико мала у поређењу са ЕУ, да производња у БиХ не може уопште имати утицаја на помијерање цијена производа у ЕУ (производи мале и неразвијене БиХ су за тржиште Европске Уније ништа друго до једне капи у мору).

Стога нема разумне и логичне потребе да ЕУ „брани“ своју пољопривреду од БиХ кроз споразуме који су на штету БиХ и њених произвођача. Већ супротно — ЕУ споразуми на штету мале и слабе БиХ су прилично малициозни и неосјетљиви на историјску позицију БиХ. Преговарачи БиХ, као и спровођење споразума, требају бити јасни и чврсти по том питању и отворено тражити повластице за БиХ пољопривреднике, јер БиХ пољопривреда уопште нема капацитет да наштети ЕУ пољопривреди, већ је случај потпуно обрнут.

Рјешење 4: Домаћи интерес на првом мјесту. Блокирати пољопривредне споразуме који нису у интересу Српске/БиХ. Теоретско могући улазак БиХ у ЕУ, за 20–30 година, није разлог да се данас развијени и субвенционирани ЕУ пољопривредници стављају у повлашћен положај у односу на домаће произвођаче.

Рјешење 5: Преиспитати да ли се већ постојеће мјере заштите (од дампинга, субвенционираних производа, затим квалитета производа који се са вана пласирају у БиХ) ефективно користе.

Рјешење 6: Имајући на уму историју БиХ, као и саму релативну величину БиХ у поређењу са ЕУ, (неразвијена БиХ са мање од три милиона становника не може угрозити високо развијено ЕУ тржиште са 450 милиона становника, нити имати било какав тржишни утицај) — тражити повлашћен положај наших пољопривредних произвођача, док не достигну ниво ЕУ произвођача.

Двоструки стандарди Европске Уније према БиХ

У условима гдје је ЕУ слабија, ЕУ инсистира на заштити домаће производње. На примјер, на састанку између ЕУ и Кине 2023. године, ЕУ је инсистирала⁷ да дефицит ЕУ у трговини са Кином није прихватљив – окривљујући недостатак приступа кинеском тржишту, преференцијални третман кинеских произвођача на кинеском тржишту, и велике производне капацитете у Кини — и да Кина мора да се побрине да се дефицит ЕУ смањи. Наиме, ЕУ смета у вези Кине исто оно што БиХ доживљава од стране ЕУ у погледу пољопривреде: умањен приступ ЕУ тржишту, преференцијални приступ ЕУ пољопривредника, и вјештачко увећани капацитет ЕУ пољопривредне производње као посљедица ЕУ субвенција. Политичари у БиХ очигледно нису упућени у чињеницу да се друге економије (велике и развијене) активно боре за своје интересе.

⁷ Званична изјава Урзуле фон дер Лајен са састанка ЕУ-Кина (07.12.2023): https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_23_6409

Будућност пољопривреде у нашим рукама

Због традиционално лоше политике локалне, ентитетске и БиХ власти — услови за рад пољопривреде су изразито негативни и посљедично: храна се увози, газдинства живе на рубу пропасти и посљедично пољопривредна грана нестаје.

Да би пољопривреда Српске имала будућност — тј. да би дугорочно опстајала, развијала се, била у стању да прехрани наше грађане — државна управа мора обезбиједити позитивне услове за рад домаће пољопривреде, што може бити посљедица само озбиљно схваћеног и стратешки осмишљеног приступа том проблему.

Наша визија пољопривреде Српске заснива се на темељу слободних и независних породичних газдинства која су:

- довољно продуктивна и ефикасна да могу опстати на домаћем тржишту без субвенција;
- у стању да својим радом, као професионални пољопривредници, обезбиједе себи солидан животни стандард;
- у стању да обезбиједе домаћем становништву сигуран приступ квалитетној и релативно повољној храни;
- извор хране за 80% домаћег тржишта (тренутни увоз у БиХ је \$20 милијарди).

Да би се наша визија испунила, потребна је општа трансформација пољопривреде у Српској, за шта је неопходна стратешка и материјална подршка државе преточена у конкретна рјешења.

За правду и ред жели озбиљно да се посвети оздрављењу пољопривреде у Републици Српској. У том смислу, сматрамо:

- а) да је неопходна активна стратешка и материјална подршка домаћим пољопривредницима;
- б) да би било значајних резултата и дугорочног успијеха — подршка мора да буде стратешки осмишљена и сврсисходна, а не „реда ради“, насумична и неосмишљена.

Рјешење 7: Стратешки пољопривредни програми и државне интервенције требају бити фокусиране на унапређивање двије области: 1) продуктивност и 2) приступ тржишту.

Повећану продуктивност, у овом случају подразумјевамо као већи обим производње (по газдинству) уз мање коришћења ресурса по производној јединици. При том, добијена производна цијена је мања (јефтиније за купце), али уз укупно већи профит за газдинства (већа примања по пољопривреднику).

Кључ за опстанак домаћих газдинства је заузимање већег удјела домаћег тржишта, уз боље пословне услове и за домаћег произвођача и за откупнике/трговинске ланце.

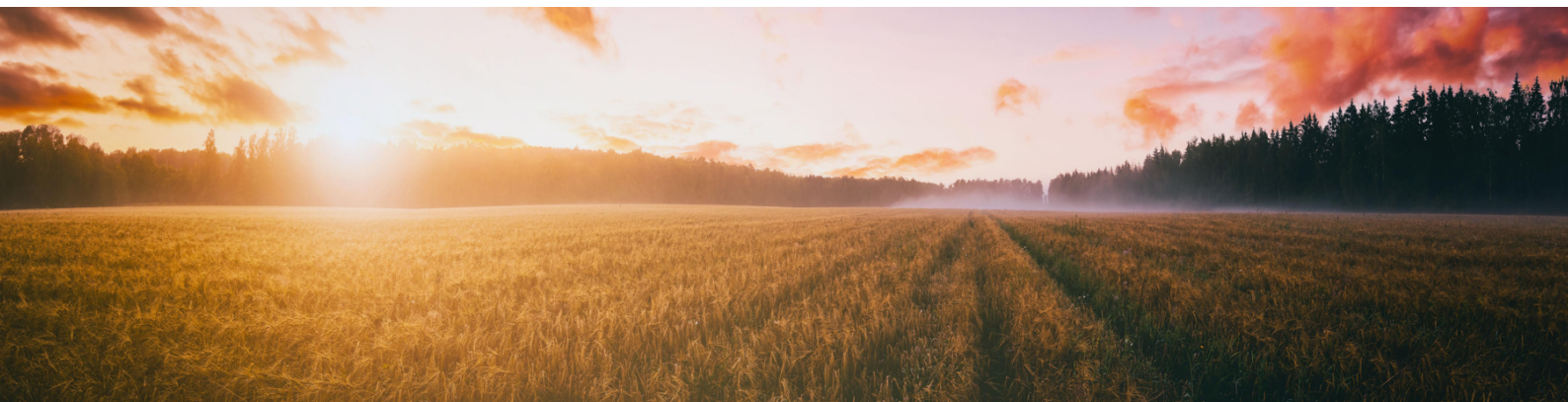
Увођењем позитивних услова за пољопривредну дјелатност — са добро осмишљеним стратешким приступом државе— ствара се могућност за повратак пољопривредних газдинства која су угашена због лоше политике, и отвара се простор за формирање нових пољопривредних газдинства.

Уз озбиљан и промишљен приступ стварања позитивних пословних околности, на принципима конкурентности, економичности, технолошки напредне и дугорочно одрживе пољопривреде (и у тржишном и у еколошком смислу) — пољопривредна грана, заједно са прехранбеном индустријом, може да заузме стабилно и јако мјесто у привреди Српске.

За правду и ред је дубоко увјерена да уз озбиљан и осмишљен стратешки приступ — пољопривредна газдинства могу ефективно профункционисати на домаћем тржишту, прекинути овисност од увозне хране, и обезбиједити нормалан стандард живота произвођачима.

Са друге стране, ако се настави са досадашњим неозбиљним приступом власти, тј. власт настави са стварањем негативних производно-пословних околности — домаћа пољопривреда ће бити угашена и домаће становништво ће бити овисно о увозној храни и (не)милости страних држава и политика за оно најосновније — храна на столу за своје најближе.

За правду и ред у наставку документа наводи и објашњава која рјешења би требала бити спроведена у првој серији измјена да би се створиле околности за оздрављење и дугорочан успијех домаће пољопривреде.

Власт Републике Српске одлучује својим (не)дјеловањем: Да ли ће године које долазе означити крај или препород домаће пољопривреде? Да ли ће довести пољопривреду до тихог гашења или ће се постарати за њен нови почетак?

Продуктивност

Продуктивност — која може да парира пољопривредницима из Европске Уније — је кључ опстанка домаће пољопривреде у Републици Српској. Са друге стране, немогућност парирања домаћих газдинства — и незаинтересованост власти Српске за јачање пољопривреде, као и власти БиХ да је штите од неетичких пословних мјера ЕУ — полако, али сигурно уништава домаћу пољопривреду.

За правду и ред сматра да држава треба да предузме одређене мјере, са циљем да се створе услови у којима домаћа породична пољопривредна газдинства дугорочно могу да се изборе за своје мјесто на тржишту и да сами себи обезбиједе повољан животни стандард.

Мјере које предлаже *За правду и ред*, нису стихијске и без дугорочног плана, као што се то ради до данашњег дана, већ су системске и стратешке. Сврха није одржавање пољопривредних газдинства (вјештачки) „у животу“ субвенцијама које пружа локална или републичка власт, како је то случај у неким земљама ЕУ, већ стварање независних, тј. на тржишту успијешних газдинства. Постоји потреба за осмишљеним рјешењима која ће дугорочно да обезбиједе повољне услове за рад и успијех независних породичних газдинства и односе се на сљедеће области:

- укрупњавање и раст обрадивих посиједа приватних породичних газдинства;
- реституција;
- механизација и производни објекти;
- технологија производње.

Фактори попут старе механизације и уситњеног земљишта имају велики утицај на продуктивност пољопривредних газдинства: По тим питањима, држава може да буде од велике користи домаћим пољопривредницима.

Мала газдинства и неопходност укрупњавања посједа

Мала и микро пољопривредна газдинства физички не могу достићи неопходан ниво производње који би им омогућио опстанак на тржишту јер не могу постићи следеће:

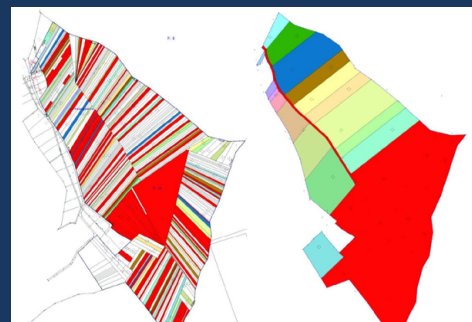
- **ефективности производње:** количина производње која омогућава стабилно учешће на тржишту;
- **ефикасности производње:** производна цијена која омогућава и довољно ниску продајну цијену, која ће на крају одговарати купцима — али и довољно високу цијену која ће омогућити газдинствима пристојан живот и даље улагање у своје пословање.

Пољопривредници у Српској, углавном, немају у свом власништву довољно земље да би били тржишно успијешни и што је још већи проблем — земља им је расцјепкана. Мала и расцјепкана газдинства не могу достићи ни ефективност ни ефикасност која је неопходна да би опстајали на тржишту и стога је неопходно да Република Српска створи услове за раст и укрупњавање породичних пољопривредних газдинства.

Укрупњавање породичних газдинства (комасација)

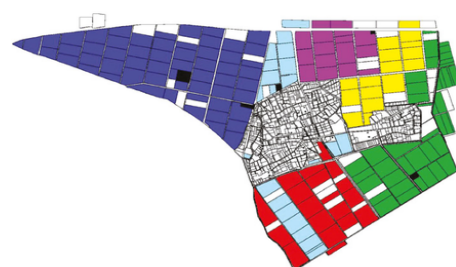
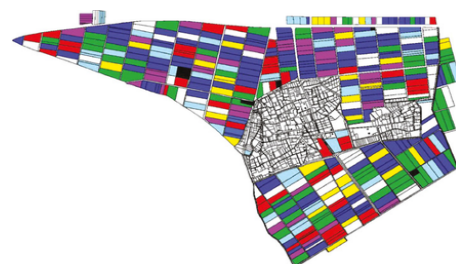
Рјешење 8: Комасација (укрупњавање) породичних газдинства, тј. прерасподјела парцела са циљем да власници земљишта добију веће парцеле, на једном или више мјеста, у замјену за своје раније мање и уситњене земљишне парцеле — како би се отклонили ефекти фрагментације, са циљем веће пољопривредне продуктивности и нижих трошкова обраде земљишта.

Са напоменом да комасација мора бити на добровољној бази, тј. ниједно газдинство не смије бити присиљено да учествује у том процесу.

У процесу комасације — за припојено земљиште индивидуалних пољопривредних произвођача даје се одговарајуће друго земљиште тако да буде исте културе и катастарске класе и на приближно истој удаљености од насеља. Уколико се то не може постићи даје се друга површина, култура и катастарска класа одговарајуће вриједности. У изузетним случајевима може се дати и финансијско обештећење.

Комасација је најсложенији и најосјетљивији дио Платформе за обнову пољопривреде Српске — али уз реституцију и најнеопходнији, јер је основа за све друге интервенције. Овом проблему се мора приступити пажљиво и разумно — али са приоритетом и без „традиционалног“ одлагања које је својствено балканским државама и њеној управи. Јавну расправу и цјелокупан процес у пробној области (нпр. Семберија или Попово поље), треба започети и окончати током једног мандата Владе.

Током процеса комасације — имајући на уму да је њена сврха стварање већих породичних пољопривредних газдинства (не корпорација) — држава да узме у обзир давање додатне државне земље на коришћење, која би прешла у власништво газдинства након што је додатна продуктивност произвела већу фискалну вриједност за државу од вриједности уступљеног државног земљишта.

Мјере против уситњавања обрадивог земљишта

Обрадиво земљиште је стратешки ресурс земље и друштва. Цјепкање земље нарушава потенцијал да једна држава може сама себе да прехрани у околностима савременог тржишта. Стога је од интереса за развој пољопривреде да Република Српска уведе мјере које ће подстицати људе да **не** уситњавају оранице до те мјере да оне постају неупотребљиве за професионалну пољопривреду. Са друге стране, имајући на уму „културу викендаштва” у нашем народу, треба наћи рјешење које ће са једне стране јачати пољопривредну производњу земље, а са друге стране не нарушавати културу држања викендица. **Сличне мјере су у примјени у многим развијеним Западним земљама гдје је неопходна дозвола за фрагментацију пољопривредног земљишта.**

Рјешење 9: Мјере против уситњавања обрадивог земљишта: Обрадиво земљиште је стратешки ресурс земље и друштва, а цјепкање земље до те мјере да она постаје неупотребљива за професионалну пољопривреду нарушава потенцијал једне државе да сама себе храни у околностима савременог тржишта (видјети приједлоге рјешења за јавну расправу на стр. 18–19).

Да би се дошло до најбољих рјешења за овај изазов, неопходна је јавна/стручна расправа и пробни пројекат у једној области за првобитно спровођење.

Приједлози за разматрање, тј. јавну расправу

1. Сврха комесације је стварање успијешних породичних пољопривредних газдинства, а не великих корпорација. Злоупотреба регулатива (које су створене зарад породичних газдинства) на корист корпорација у власништву лица чији власници/породице се не баве директно и примарно пољопривредом на том газдинству нија прихватљива.
2. Земљиште које је дио породичног пољопривредног газдинства, на коме се производе пољопривредни производи намијењени тржишту, неће бити опорезовано (опорезоваће се ПДВ при продаји производа).
3. Административне процедуре за укрупњавање земљишта морају бити поједностављене (нема шетања од шалтера до шалтера), бесплатне (за породична пољопривредна газдинства, не корпорације) и морају бити окончане у року од седам дана.
4. Процедура уступљивања власништва другом лицу, зарад умањивања броја власника или укрупњавања земљишта, мора бити поједностављена и бесплатна (за лично власништво и за породична пољопривредна газдинства, не корпорације) и мора бити окончана у року од седам дана.
 - Није неопходна дозвола „примаоца” да би се власништво земље уступило особи која већ има удјела у власништву.
 - У случају да постоје дугови на рачун „неактивног” пољопривредног земљишта у висини вриједности земљишта (нпр. неплаћање пореза на земљиште), власници ако не измире дуг у року од годину дана — губе власништво над том земљом. Губитком власништва, сви дугови везани за то пољопривредно земљиште се поништавају.
5. Плодне пољопривредне површине у равницама/долинама гдје могу да раде веће пољопривредне машине не могу се даље уситњавати нити користити за „викендашење” (насупротив брдско-планинским крајевима који не могу бити индустријски обрађивани и стога се могу користити за „викендашење”).

6. Земљиште у брдско-планинском крајевима, тј. за „викенд активности” не смију се уситњавати на мање од 2000 м² (2 дулума).
7. Земљиште за „викенд активности” (власник је особа чија адреса није у истом селу), а које је у стању хибернације (нити има викендица на плацу нити се узгаја воћњак или башта, тј. плац је „подивљао”) да буде опорезовано у мјери да се не исплати држати плац у хибернацији (значи, или заиста се бавити викендаштвом или дати на продају).
8. Пољопривредна земљишта која се не обрађују, а имају више од једног власника, опорезовати у мјери да се не исплати држати власништво пољопривредне земље које се не користи (стопа пореза се множи са бројем власника). Насљедства нису изузета.
9. Изузеће за правила ће се омогућити за лица (на двогодишњем нивоу) која желе да обаве пробне пољопривредне пројекте или држање мањих, али и даље комерцијалних пластеника/стакленика (одлуке управе и издавање дозвола не смију трајати дуже од седам дана и не смије бити „шетања од шалтера до шалтера”).
10. Ову тачку приједлога погледати испод у поглављу „Реституција”.

Мала исјецкана газдинства не могу се такмичити у продуктивности са укрупњеним газдинствима засијана једном културом.

Реституција одузете земље у вријеме комунистичког режима

Извјештај из Министарства пољопривреде Српске наводи да је најквалитетније пољопривредно земљиште углавном у државном власништву — као посљедица ранијих национализација и других мјера земљишне политике спровођених у периоду социјализма.

Закон Републике Српске о враћању одузете имовине и обештећењу⁸ из 2000. године је јасно је дефинисао ову проблематику, па тако у Члану 2 овог Закона стоји:

Права на реституцију имају физичка и правна лица којима су ствари или права одузети почев од 01. јануара 1945. године. Под реституцијом подразумијева се враћање, односно исплата правичне накнаде ранијим власницима, њиховим насљедницима или њиховим правним сљедбеницима, ствари и права која су им од стране државе или њених органа принудно одузета у корист државне друштвене својине, без накнаде или без правичне накнаде.

Нажалост, Западне земље које држе под контролом БиХ/Српску су злоупотребиле своју моћ и починиле правно насиље над жртвама комунистичког режима у Српској. Именично „Високи представник”, а у пракси нео-колонијални управник БиХ, из Аустрије (Волфганг Петрич/Wolfgang Petritsch), са благословом својих савезника, декретом колонијалног стила је ставио ван снаге закон изгласан у Народној скупштини Републике Српске о враћању одузете имовине у вријеме комунистичког режима.

Наредни „Високи представник” (а у пракси нео-колонијални управник БиХ) из Велике Британије (Педи Ешдаун/Paddy Ashdown) је у стилу британског колонијалног гувернера прогласио декрете 2005. и 2006. — којим је забранио Републици Српској да располаже том (одузетом и још увијек јавном) имовином. У суштини и у пракси, један колонијални гувернер БиХ (из Аустрије) је забранио враћање земље приватним лицима којима је одузета од стране комунистичког режима, а наредни колонијални гувернер БиХ из Велике Британије је забранио и коришћење те одузете земље у Републици Српској. Оба колонијална декрета европских колонијалних гувернера БиХ су у директном сукобу са европском резолуцијом из 1996. године⁹ и држе ван употребе најквалитетније пољопривредно земљиште у Српској.

Колонијални декрети високих представника, тј. колонијалних гувернера БиХ су у директној супротности са европском резолуцијом¹⁰ Парламентарне скупштине Савјета Европе која захтијева да се имовина одузета од стране комунистичких режима врати њиховим власницима или њиховим насљедницима.

⁸ Закон о враћању одузете имовине и обештећењу (Службени гласник Републике Српске, бр. 13/2000)

⁹ Резолуција Свјета Европе 1096 (1996) „Мјере за уклањање тековина бивших комунистичких тоталитарних система”, тачка 10 о реституцији (Parliamentary Assembly of the Council of Europe Resolution 1096 (1996) "Measures to dismantle the heritage of former communist totalitarian systems", Section 10.

Одузимање приватног пољопривредног земљишта од стране комунистичког режима и потом колонијална забрана враћања тог земљишта приватним власницима су у директној супротности са европским, западним и демократским вриједностима. Такође, забрана враћање земље легалним власницима чини економску штету грађанима Републике Српске и БиХ и наставља преседане несигурности приватне својине и несигурност пословног улагања.

Рјешење 10: Инсистирање власти Републике Српске, и њених представника у управи БиХ, да европске земље престану са директним кршењем своје резолуције која захтијева враћање имовине одузете од стране комунистичких тоталитарних система — тј. да повуку своје колонијалне декрете ОХР-а који су блокирали закон Републике Српске о реституцији.

Рјешење 11: Одузета, тј. национализована земља од стране комунистичког режима, мора бити враћена власницима (наследницима) од којих је одузета.

Када је у питању реституција пољопривредног земљишта, имајући у виду већ изнад наведену важност неуситњавања пољопривредног земљишта, неопходно је додати још једну тачку приједлога за јавну/стручну расправу и разматрање:

10. Да би било сврсисходно пољопривредној производњи, реституција пољопривредног земљишта треба да задржи класификацију пољопривредног земљишта; и пољопривредно земљиште треба бити враћено једном наследнику по принципу: 1) најстаријег; 2) бави се пољопривредом, 3) живи у земљи/вратио би се у земљу да се бави пољопривредом.

Идеологија Западнака и Германа Маркса о одузимању приватног пољопривредног земљишта није никада спроведена на Западу али је спроведена од стране грузијског комунисте Стаљина у Русији и хрватског комунисте Броза у Југославији. Враћање одузете земље у Српској блокирали су Западнаци колонијалним декретима: германске (аустријске) и енглеске дипломате, тј. де факто колонијални гувернери БиХ Петрич и Ешдаун — нешто што никада не би било прихватљиво у њиховим земљама (Аустрија и Велика Британија).

Механизација и производни објекти

Доступност модерне механизације и производних објеката пољопривредним газдинствима је од кључне је важности за успијех на савременом тржишту.

Пољопривредна газдинства у великој мјери се ослањају на радну снагу чланова њихове породице, али истовремено зависе од додатне сезонске радне снаге коју је све теже обезбиједити и чија цијена расте. Имајући на уму да ће додатну радну снагу бити још теже обезбиједити у будућности, обављање послова у пољопривреди мораће се или савремено механизовати и аутоматизовати — или та газдинства неће моћи да опстану на слободном тржишту, а поготово не на тржишту у коме обилују субвенционисани производи из ЕУ.

Садашња механизација у нашој земљи је застарјела. Производни објекти су у сличној позицији као и механизација. Пољопривредна газдинства која располажу са основним објектима за сточарство и складиштење пољопривредних производа посједују углавном старије и примитивно опремљене објекте. Складиштење стајњака се код већине пољопривредних газдинстава (84,5%) врши на отвореном, док базене за осоку и бетониране јаме за стајњак има само 13,5% газдинства¹⁰.

Савремена механизација и производни објекти (као и пољопривредно земљиште које није расцјепкано) су неопходни за данашњи опстанак на тржишту пољопривредних производа.

Уз величину и квалитет пољопривредног земљишта, механизација и производни објекти имају директан утицај на продуктивност газдинства. Застарјела механизација и производни објекти не могу обезбједити опстанак домаћих пољопривредних газдинства на савременом тржишту. При чему, треба имати на уму да за производњу „вишкова“ (који су неопходни да би дошло до изласка на тржиште) кључна су пољопривредна газдинства која су у потпуности посвећена пољопривредној производњи (тј. примарно се баве пољопривредном производњом ради продаје, насупротив мјешовитим газдинствима која имају значајну улогу у обезбјеђивању прехранбене сигурности само једног дијела руралних домаћинстава, а не ширег становништва током цијеле године).

Машински прстенови или агротехнички центри

Проблем доступности механизације је активно рјешаван и у развијеним економијама гдје пољопривредници имају и већег успијеха и већу куповну моћ, него што је то случај код нас. Њемачка је успјешно отпочела приступ „механичких прстенова“ — приступ које су прихватиле и друге традиционално развијене земље у Западној Европи попут Аустрије али и ново-придружене земље попут Словеније која има преко 300 машинских прстенова (покривају цијелу земљу).

Машински прстенови се заснивају на заједничкој инвестицији пољопривредника да би се обезбиједио приступ машинама које су скупе, не користе се често — а опет су неопходне

¹⁰ Приједлог Стратегије развоја пољопривреде и руралних подручја Републике Српске 2021–2027.

за успијешно бављење пољопривредом. При чему, обезбјеђује се професионално одржавање и брига над тим машинама као и организовање рада тих машина. То може да подразумеива и да се машине „изнајмљују“ уз финансијску надокнаду (која је много нижа него што би то било на тржишту) — иако их користе удружени власници тог машинског прстена.

Рјешење 12: Државно финансирање механизације и производних објеката за породична пољопривредна газдинства која се баве пољопривредном производњом за тржиште, уз следеће обавезне услове:

- финансирана механизација и објекти се сматрају под лизингом (без надокнаде), докле год додатна продуктивност од стране газдинства, настала као резултат нове механизације, не пређе фискалну вриједност те капиталне инвестиције (забиљежена током куповине, а која не може бити изнад тржишне вриједности). Додатна продуктивност се може измјерити као разлика између износа плаћеног пореза (нпр. лични доходак, пословни порез, итд.) прије и после набавке механизације.
- након што је остварена додатна продуктивност, у вриједности те капиталне инвестиције, та механизација или производни објекат прелази у власништво газдинства (мјерење додатне продуктивности је наведено у тачки изнад);
- једно газдинство може само једном добити ову врсту помоћи за исту врсту капиталне инвестиције и то након што је претходна прешла у трајно власништво газдинства.

Рјешење 13: Испитати опције машинских прстенова (који би могли дугорочно да опстану на нашем културно-привредном подручју) и одговарајућу подршку државе.

Технологија производње

Осим квалитетног земљишта и доступности модерне механизације и производних објеката (видјети претходна поглавља), кључна област за прелазак наше пољопривреде у привредну дјелатност Српске која може успијешно опстајати на савременом тржишту је:

- улагање у истраживање и развој савремене производне технологије
- активни пренос савремене производне технологије (знања) на пољопривредна газдинства зарад увођења савремених производних технологија у широку производну употребу

Кључна област за пољопривредну трансформацију је усвајање савремених технологија, јер пољопривредници можда не користе такве технологије чак и ако су доступне. Затим, многе технологије као што је сјеме високог приноса захтевају строге услове за воду, инпуте и знање — а развијање и ширење истих спада у домен државних институција.

Док савремена механизација и производни објекти могу доћи како из приватног тако и јавног сектора, то није случај са развојем производне технологије. Развој савремене производне технологије — истраживање и развој пољопривреде (енг. „R&D, Research and Development“) — је област гдје владе традиционално играју велику улогу.

У уређеним и успијешним земљама, национални системи за пољопривредна истраживања раде на регионалним нивоима да би пронашли и развили нове технологије производње које су прикладне за локалне услове. Затим, користе уходане системе за ширење знања и употребе тих производних технологија.

Сврха института и савјетодавних служби је унапређивање система производње и испомоћ пољопривредницима да успоставе савремене методе које повећају продуктивност и конкурентност.

Упитна сврха и учинак пољопривредних института и установа у Српској

У Републици Српској постоји евидентан мањак стручних савјетодаваца у односу на број пољопривредних газдинства. Чињеница да су савјетодавност и пренос нових технологија сведени на личне контакте и добру вољу појединаца је поражавајуће и неприхватљиво.

Пољопривредна савјетодавна служба

„Од 2013. године савјетодавна служба дјелује као посебан Ресор за пружање стручних услуга у оквиру Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде. Ресор укупно има 64 запослена, али је **само њих 32 запослено као савјетодавци у пољопривреди**, док су остали запослени пољопривредни техничари који врше узорковање и контролу квалитета млијека у систему откупа. Ресор обухвата седам регионалних канцеларија, а свака од њих покрива 9–21 општину. Анализа указује на недостатак савјетодаваца јер је само 32 савјетодаваца на преко 800.000 хектара пољопривредног земљишта и 125.000 пољопривредних домаћинстава”.

Приједлог стратегије развоја пољопривреде 2021–2027
Министарство пољопривреде Српске

Док је држава свела пољопривредну савјетодавну службу на минимум — пољопривредне образовне институције и институти, који се такође финансирају од стране пореских обвезника, су такође одвојени од пољопривредног савјетодавства, тј. нису увезани у пренос знања на терену.

Република Српска има два пољопривредна факултета у склопу два јавна универзитета, у Бањалуци и у Источном Сарајеву. Већина наставног особља бави се и научноистраживачким радом. Српска има и три специјализоване средње пољопривредне школе (Бања Лука, Приједор и Бијељина). Али, укупан број студената који студирају у области пољопривреде и ветеринарства задњих година се смањује.

Тakoђе, Република Српска има три самостална научно-истраживачка института: Ветеринарски институт „Др Васо Бутозан“ и Пољопривредни институт Републике Српске који имају дугу традицију бављења научним истраживањима; и Институт за генетичке ресурсе.

Иако Република Српска има довољно факултета и института, њихова практична сврха и учинак су упитни. Они нису активно сврсисходно ангажовани: да активно увећавају конкурентност и продуктивност наших пољопривредника; да пружају подршку пољопривредницима при увођењу нових технологија (нпр. сјеме високог приноса захтева строге услове за воду, инпуте и знање); да утичу на боља управљања газдинствима не би ли боље одговорили на нове околности као што су промјене на тржишту; да се баве унапређивањем система производње и пружају савјете пољопривредницима за успостављање савремених метода које повећају продуктивност и конкурентност.

Пољопривредници са једне, и упосленици у пољопривредним државним институцијама са друге стране: Као што је то случај у многим областима гдје су одговорне (безидејне) државне установе, домаћи пољопривредници су препуштени да се сами боре против међународне конкуренције које су свесрдно потпомогнуте страним државама (субвенцијама, технолошким развојем и препрекама за увоз). Посљедица је увоз готово половине хране у Српској, што је алармантно за све особе осим за некомпетентне вршиоце власти у Српској и БиХ.

Институцијама у Републици Српској још увијек недостају основе које су повезане са прошлим вијеком, као што су: савјетодавство, наводњавање, програми механизације и производних објеката. Са друге стране, успјешне земље су давно превазишле тај ниво и улажу у пољопривреду будућности, која ће направити још већи јаз између наше домаће пољопривреде и пољопривреде уређених и успијешних земаља.

У уређеним и успијешним земљама, национални системи за пољопривредна истраживања раде на регионалним нивоима да би пронашли и развили нове технологије производње које су прикладне за локалне услове. Затим, користе системе за ширење знања и употребе тих производних технологија.

Улагање у пољопривреду будућности

Аустралијски центар за пољо-роботику на Универзитету у Сиднеју (Australian Centre for Field Robotics, the University of Sydney) који је основан 1999. године има за циљ да створи аутономне пољопривредне роботе. То подразумева роботе који ће моћи да: беру плодове; одржавају расаду; тестирају земљиште, расаду и плодове; уништавају коров (не дирајући здраве производне јединке већ селективним прскањем или селективним паљењем); селективно прскање/паљење заражених производних јединки у пољу.

Република Српска је одговорна за пољопривреду на својој територији, али се не понаша дугорочно одговорно када је у питању здравље и опстанак домаће пољопривреде. Без стратешког приступа, идеја, планова — тј. понуђених рјешења — сада већ мали удио домаће пољопривреде на домаћем тржишту ће наставити да опада.

Увођење савремених производних технологија, тј. улога пољопривредних институција Српске у ширењу и развијању производних технологија међу домаћим пољопривредницима мора бити озбиљно схваћено.

Рјешење 14: Влада Републике Српске да озбиљно схвати важност и улогу пољопривредне савјетодавне службе и драстично подигне ефективност те службе.

Рјешење 15: Обавезан примјењен рад државних пољопривредних факултета (тј. наставничког кадра и студената који су финансирани од стране пореских обвезника) у сврху преноса знања савремене производне технологије пољопривредним газдинствима — и обављање истраживачких радова који су од непосредне користи за локалне пољопривреднике чије се производне околности разликују (нпр. производни потенцијали у Семберији и Поповом пољу су различити а врло важни).

Рјешење 16: Влада Републике Српске да озбиљно схвати важност пољопривредних института и да драстично подигне њихову улогу и ефективност у подизању конкурентности домаће пољопривреде.

Рјешење 17: Намјенско коришћење царине на увоз пољопривредне робе. Цјелокупна царина наплаћена током увоза пољопривредних производа да се преусмјери на обнову пољопривреде Српске, тј. програме наведене у овом документу. У случају да постоји бесцарински споразум на неке од увезених пољопривредних производа, продаја тих производа да укључи постотну вриједност која ће служити у изнад наведену сврху.

Производи са додатном вриједношћу

Удио домаћих произвођача на полицама супермаркета је поражавајуће низак. Није непознаница да од двадесетак тврдих сирева у понуди често ниједан није домаће производње. Сладолед је готово искључиво увозни (и лошег квалитета). Месо и месни производи су такође, огромном већином, увозни. Производи од парадајза који испуњавају многобројне полице су увозни. Замрзнуто воће и поврће је углавном увозно. Ово је само примјер секундарних производа коју уопште не спадају у категорију сложених производа и могу локално да се производе, при чему постоји домаће знање за њихову обраду и производњу.

Домаћа пољопривреда је сведена или на потпуно изумирање или пласирање основног производа (нпр. млијеко), док се производи са додатном вриједношћу (нпр. сир, путер, сушено месо, пекмез, парадајз сос, сладолед) увозе — иако **то нису производи високе технологије који су ван домаћаја малих економија, већ производи који су се вијековима производили на овим просторима**. Не постоји разлог да се пољопривредно-прехрамбени производи, који су традиционално бивали произведени на нашим просторима, или слични производи који не захтијевају високо-сложену производњу и велике капиталне инвестиције — не могу производити локално и затим замијенити увозне производе који су претходно истиснули домаће производе са полица супермаркета.

Рјешење 18: Државни програм куповине машина/технологије за прераду, производњу и паковање секундарних пољопривредних производа за породична пољопривредна газдинства. При чему, Влада Српске купује машине (на захтијев и образложење породичног пољопривредног газдинства, уз приложен пословни план) и уступа је на коришћење газдинству. Уступљене машине/технологија нису поклон од државе, већ се воде као посуђене — до тренутка када та прерадна дјелатност газдинства оствари додатну продуктивност у вриједности посуђене машине/технологије. При чему, додатна продуктивност се може измјерити као разлика између износа плаћеног пореза (нпр. лични доходак, пословни порез, итд.) прије и после набавке технологије.

Када газдинства остваре додатну продуктивност у висини куповне вриједности машина — као резултат производних дјелатности тих машина/технологије — те машине аутоматски прелазе у трајно власништво тог газдинства. Првобитно уступање машина је на пет година, и ако након пет година уплаћен порез достигне вриједност од 50%+, може се продужити на додатних пет година. Уступање машина је под уговором, тј. држава нема право самоиницијативно да повуче уступљену технологију. При чему, једно домаћинство може да изнајми производне машине само једном и за само једну врсту производње.

Породична пољопривредна газдинства — да би достигла ниво прихода који омогућава дугорочну одрживост и повољан животни стандард — не би смјела бити ограничена на остваривање прихода само кроз примарни рад на (својим) већим посиједима. Газдинствима треба отворити могућност да прерађују своје примарне производе у релативно једноставне секундарне производе, којима ће остварити додатну вриједност — повећавајући удио прихода газдинства у производном ланцу. На тај начин, остварујући већи удио прихода у ланцу производње, газдинства постижу следеће: отварају себи додатни извор прихода (секундарна производња), остварују већу профитабилност, и обезбјеђују себи већу стабилност прихода (секундарни производи не само да имају већу вриједност већ и дужи рок трајања).

Пољопривредни производи са додатном вриједношћу углавном се односе на производне процесе који повећавају вриједност примарних пољопривредних производа, што укључује:

- процес који претвара сирови пољопривредни производ у нешто ново кроз паковање, прераду, хлађење, сушење, екстракцију и друге процесе који га мијењају из његовог првобитног облика;
- повећање економске вриједности робе кроз одређене производне или рекламне процесе попут:
 - органских/био производа;
 - регионално брендирање производа и посљедишно повећавање привлачност производа потрошачима, због чега су потрошачи спремни да плате више у односу на сличне али недиференциране производе (нпр. фета сир/овчији сир, шампањац/пенушаво вино).

Удружен излазак на тржиште

За ефективан излазак на тржиште, неопходна је одређена минимална количина производње, али и стабилност производње и складиштења — коју не могу самостално испунити мали и средњи пољопривредни произвођачи. Стога, да би мала и средња породична пољопривредна газдинства успијешно изашла на тржиште, неопходно је њихово тржишно удруживање.

Такође, кроз тржишно удруживање пољопривредна газдинства су у могућности да избаце препродавце и складишаре из профитног ланца и повећају свој удио у крајњој продајној цијени — и са тим, повећају своју профитабилност и пословну одрживост. Тржишно удружени произвођачи отварају себи могућност и за упошљавање професионалних тржишних и лоби заступника¹¹ којима је (као упосленицима удружених газдинства) на првом мјесту интерес удружених породичних пољопривредних газдинства.

Рјешење 19: Активна подршка Владе Српске за тржишно и складиштено удруживање породичних пољопривредних произвођача/газдинства.

За правду и ред сматра да је активна подршка Владе неопходна само првобитно, током зачећа удруживачке пословне културе — док након првобитних резултата, постоји очекивање да би удруживачка пословна култура самостално заживјела и ширила се. Привремена интервенција државе је неопходна јер је пословна култура независног приватног удруживања [пољо]привредника искоријењена током 50 година комунистичке контролисане економије — и није до данас успјела (сама) да се обнови.

Одвојена производња али удружено складиштење и заједничко пласирање производа — отвара пољопривредницима приступ тржишту и бољу преговарачку позицију.

¹¹ Произвођачи су најупућенији у своје околности и потребе. Стога, важно је да удружени произвођачи развију заједнички став о томе шта је потребно њиховом сектору и са тржишног и са технолошког становништа — и тај став активно представљају вршиоцима власти.

Имајући на уму увијек присутну деструктивну мањину, која је спремна зарад свог краткорочног добитка уништити дугорочно пословање и себе и других: Влада Српске треба да буде на услузи удружењима током њиховог успостављања стандардизације и контроле квалитета производа — зарад пласирања стабилног производа на тржиште. У овом случају, Влада треба да буде активна само онолико колико буде била потражња удружења, тј. као услужна дјелатност удружењима који ће одређивати своје стандарде — транспарентно — на своју и корист и штету по крајњој оцјени тржишта/потрошача.

Рјешење 20: У сарадњи са Министарством образовања, на државним економским факултетима увести обавезну компоненту практичног рада у служби тржишно уједињених пољопривредних произвођача и међународне пољопривредне трговине.

Приступ тржишту

Без озбиљног изласка на тржиште, пољопривредна газдинства — колико год била продуктивна — немају економску сврху и не могу опстати. Ако пољопривредни производи нису успијешно пласирани потрошачима (који имају потражњу за те производе и желе да их купе по понуђеној цијени) шира производња нема сврху.

Најобичнија посјета супермаркетима у било којем граду у Републици Српској, веома брзо учини очитом једну чињеницу: Заступност домаћих пољопривредних производа у супермаркетима у Српској је поражавајуће мала. Да ли је могуће да домаћа пољопривреда не може да покрије потражњу домаћег становништва за кромпиром и црним луком, у тој мјери да се они морају увозити из Европске Уније, Албаније и Турске? Ако се одлучимо да купимо сир, примјетићемо да цјелокупни фрижидер је готово искључиво испуњен увозом из Европске Уније. Ако се високо сложени производи попут аутомобила морају увозити из Њемачке, како смо дошли до тога да се једноставнији производи, попут сира, морају такође увозити из Њемачке?

Два фактора морају бити испуњена за успјешно учешће домаћих породичних газдинства на тржишту:

- 1) економски одговарајућа производња тј. стабилна количинска производња и стабилан квалитет производа — уз ефикасну производњу која доноси здрав профит како за произвођача тако и за продавца, а купцу повољну цијену (видјети предложена рјешења наведена до сада);
- 2) проходност производа до потрошача, то јест, приступ произвођача трговинским ланцима.

Срж дугорочног успијеха лежи у стабилности за све три стране у производно-потрошачком ланцу: 1) за пољопривредне произвођаче, откупна стабилност и цијена; 2) за продавце, стабилност количине и квалитета производа; и 3) за потрошаче, који су најважнији у том ланцу, доступности производа по одговарајућој цијени и са одговарајућим квалитетом.

Приступ трговинским ланцима

Грађани су одавно навикнути на реалност да страни трговински ланци дају предност произвођачима из своје земље (нпр. Конзум и производи из Хрватске). Стога, није неразумно да домаћи трговински ланци поступају слично, када су у питању домаћи пољопривредни произвођачи (наравно под условом да је изнад наведени фактор о адекватној производњи испуњен).

Рјешење 21: Влада Републике Српске да обави серију озбиљних разговора са највећим ланцима супермаркета из Српске и утврди гдје се налазе препреке за сарадњу између пољопривредника Српске и супермаркета Српске — и отвори могућности за уклањање тих препрека.

Од обостраног интереса је сарадња домаћих трговинских ланаца са домаћим пољопривредним произвођачима: Домаћи производи не чекају прелазак преко границе; имају ниже трошкове превоза; лакша непосредна комуникација и односи са произвођачем о количини, квалитету и цијени са једне стране — и економска одрживост пољопривредних газдинства са друге стране. Стога разумно је очекивати да велики домаћи трговински ланци, у складу са уобичајеним пословањем трговинских ланаца других земаља, уведу као дио своје пословне филозофије, стимулисање домаће производње.

Доступни и приступачни домаћи пољопривредни производи — на обострану корист трговинских ланаца и домаћих произвођача — води ка дугорочном успијеху и домаћих пољопривредних газдинства и домаћих супермаркета.

Купујмо домаће и ознаке квалитета

Високо развијене земље схватају значај домаће производње и културе куповања домаћих производа: Новац који је пласиран на увозне производе и страна предузећа напушта домаћу економију и излази из земље — док новац пласиран на домаће производе и домаћа предузећа наставља да кружи кроз домаћу економију и стимулише домаћу економију. На примјер, ресторани или домаћинства која купују домаће месо/хлеб из домаћег супермаркета (нпр. Тропик) произведено у домаћем пољопривредном газдинству (нпр. месо/пшеница из Семберије) омогућавају да тај новац остане у локалној економији и да буде искоришћен за плаћање фризера, аутомеханичара, мајстора, љекара, који тада своје примања (опет) могу да потроше на домаће намирнице. На тај начин новац кружи кроз локалну економију и одржава економску активност. Са друге стране, нпр. месо произведено у Хрватској које се продаје у Конзуму, директно излази из домаће економије и осим краткорочне користи локалног продавца на каси — нико у домаћој економији нема користи од такве куповине која дугорочно смањује економију и смањује животни стандард становништва.

У развијеним земљама, култура куповине домаћег је створила свијест да чак и домаћи производи који су мало скупљи — дугорочно су исплативији јер ће тај новац да кружи кроз домаћу економију и врати се потрошачу. Док новац потрошен на мало јефтинији, али страни производ, напушта економију — и дугорочно ће коштати потрошача због слабије економије и нижег животног стандарда.

Највеће економије Европске Уније, попут Њемачке и Италије означавају и потенцирају куповину и важност домаћих производа. Највећа новопридружена чланица ЕУ, Пољска, културу и свијест куповине домаћих производа непосредно означава са #КупујŚwiadomie тј. #КупујСвјесно” (у слободном преводу: #УкључиМозак).

Највећа развијена економија свијета — Сједињене Америчке Државе — чији политички представници деценијама потенцирају важност слободне трговине — отишли су корак даље од земаља попут Њемачке, Италије и Пољске. Свијест САД-а о значају куповине домаћих производа се не зауставља на производњи већ и употреби сировина за ту производњу — тј. означава се и потенцира постотак домаћих сировина у коначном производу.

Аустралијска економија, која је једна од најразвијенијих и најбогатијих земаља на свијету, је са производним ознакама и културом куповања домаћих производа превазишла све изнад наведене земље. Производи који се продају у Аустралији јасно се означавају са индикаторима да ли су произведени у Аустралији, затим који је постотак домаћих сировина у производу — и на крају, ознака да ли је предузеће у власништву Аустралијанаца.

Made in USA
of U.S. and
imported parts

self-certified
Made in USA
of U.S. and
imported parts

Култура и важност куповине домаћих производа

Ознаке у високо развијеним и највећим економијама свијета, попут САД и Аустралије, потенцирају домаће производе, проценат учешћа домаћих сировина у домаћим производима — и у Аустралији, да ли је власник произвођача Аустралијанац.

Из изнад приложеног, јасно је какав однос имају највеће и најјаче економије свијета по питању важности куповине домаћих производа, коришћења домаћих сировина у домаћим производима, па и податак у чијем је власништву произвођач. А какав однос има наша мала, неразвијена и сиромашна економија по том питању? Ниво свијести, културе и важности куповине домаћег, тј. економско-потрошачка култура су непостојећи и поражавајуће мали у нашој земљи — а економске посљедице су озбиљне.

Рјешење 22: Увођење добровољне ознаке „домаћи производ“, и у којој мјери је домаћи (ознака постотка домаћих сировина, и да ли је домаћи власник) — зарад боље информисаности потрошача о поријеклу производа.

Рјешење 23: Кампања у сврху образовања потрошача зашто је (дугорочно) важно куповати домаће производе.

Рјешење 24: Увођење добровољне ознаке висине/класе квалитета домаћег производа.

Питање стоји: Док није могуће куповати домаће и квалитетне аутомобиле, због чега их је заиста неопходно увозити из Њемачке — да ли може да постоји ваљан и здрав разлог за доминацију њемачких тврдох сирева у супермаркетима у Српској?

Државна администрација: Услуге, не кочница

Порезна и пара-порезна политика

Регулативна и порезна политика државе — која је у суштини дугорочно (од почетка комунистичког режима) против приватног предузетништва — онемогућава ефективно и ефикасно привређивање. У пост-комунистичком периоду, погубна анти-пословна политика је ублажена, али је у суштини настављена.

Високе царинске стопе, високе стопе пореза (нпр. ПДВ, на лични доходак), затим многобројне и високе стопе паралелних пореза (ткз. доприноси, обавезни а непотребни административни трошкови и намети), као и беспотребне пословне регулативе — гурају домаће производе у неконкурентност по цијени и/или квалитету, и умањују могућност улагања у технолошки развој. Таква дугорочна политика уништава конкурентност домаћих [пољо]привредника (и економије) и препушта је страним произвођачима.

Административна политика

Административне процедуре су у пракси дугачке, замршене, спутавајуће — и у огромној већини случајева суштински беспотребне. Сувишне процедуре су пропраћене са врло лошим односима између привредника и државних/административних службеника који нетранспарентно и углавном врло неуслужно спроводе те исцрпљујуће процедуре и одлажу издавање дозвола што на крају гуши економску активност. Приступ службеника и природа постојећих процедура чврсто стоје против приватног предузетништва, тј. гаје анти-пословну културу и у суштини традиционално уништавају економију (привредна и административна култура су наслијеђене од комунистичког режима).

Рјешење 25: Дубока привредно-економска реформа која ће ослободити привређивачке потенцијале у земљи — кроз сјечу намета, пореза, процеса и услова.

Рјешење 26: Дубока реформа управе/администрације и њене културе, тј. сјеча административног процеса, брзине рада јавних служби, транспарентности и услужности.

Принципи слободног тржишта:

Предности и опасности за произвођаче

Данашња домаћа пољопривредна газдинства у Српској нису кметови државе или неке интересне групе — већ су слободна, независна мала предузећа која сама одлучују шта ће и колико ће производити, и коме ће продавати своје производе на домаћем слободном тржишту. Са друге стране, домаће слободно тржиште је у окружењу мега политичке економије Европске Уније, која вјештачки нарушава слободно тржиште користећи субвенције, квоте, увозне „стандарде”, дампинг, итд.

Наша домаћа пољопривредна газдинства су оформљена у пословно-произвођачкој клими контролисане економије комунистичке државе, која је била затворена и политички строго контролисана: Партија је одређивала шта се производи, колико се производи, коме је дозвољено да производи, и по којој цијени се откупљује. Насупрот томе, данашња пољопривредна газдинства постоје у потпуном другачијем економском свијету, а већина наших породичних пољопривредних газдинства, за разлику од пољопривредника у Западној Европи, нису имала прилике да буду културолошки обучена за слободну тржишну економију (и предности и опасности) и политичка нарушавања исте.

Генерацијама пољопривредника, који су одрастали у комунистичкој тј. контролисаној економији, одузета је могућност стицања пословне културе и основног разумијевања слободног тржишта. Иако неспремни за слободно тржиште — не својом кривицом — наши пољопривредници обавезно учествују у њему од пада комунизма — због чега плаћају велику „цијену” у односу на пољопривреднике из Западне Европе.

Рјешење 27: Програм образовне кампање у друштвеним медијима (кратки информациони снимци) и кратки семинари (преко интернета и на терену) на тему: Основно разумијевање тржишне економије, њених предности и опасности за пољопривредна газдинства.

За разлику од комунистичких контролисаних економија — гдје држава/партија (присилно) држи монопол при одређивању шта се производи, колико се производи, коме је дозвољено да производи, и по којој цијени се откупљује — слободно тржиште пружа слободу произвођачу да одлучује шта ће да производи, колико ће да производи, и коме ће да пласира своје производе.

Слобода произвођача да у потпуности сам одлучује о својој производној активности, са једне стране доноси независност приватном газдинству и могућност веће зараде; али са друге стране, доноси и већи ризик од губитка у случају да прорачун газдинства (шта и колико треба да се произведе и коме да се пласира) не нађе купца по одговарајућој цијени.

Обавезна разматрања за пољопривредна газдинства на слободном тржишту

Цијена пољопривредних производа варира на домаћем и међународном тржишту, и сваке године директно зависи од следећег:

1. **Потражња потрошача/домаћинстава:** Колико домаћинства купују тај примарни пољопривредни производ, и колико домаћинства купују прерађене/секундарне производе који користе тај примарни производ (што је разлог за откуп примарних производа од стране прерађивача) — то је већа откупна цијена за произвођаче.
2. **Колико је била успијешна производна година:** Што је била успјешнија производна година на свјетском или ЕУ нивоу, тј. већи глобални принос — то је нижа откупна цијена за наше произвођаче.
3. **Протекцијске и субвенционе мјере мега економија попут Европске Уније:** Што су веће субвенције у ЕУ, што је већа ЕУ протекција тржишта, што је мања политичка могућност наших пољопривредника и прерађивача за извоз у ЕУ — то је нижа цијена за наше пољопривреднике и прерађиваче.

Такође, одсуство уговора између произвођача са једне стране и прерађивача/препродаваца са друге стране (који утврђују количину и цијену откупа) повећава ризик за произвођача.

Примјер нарушене пословно-произвођачке културе домаћих газдинства и посљедични губитак инвестиција: Узгој смиља у Херцеговини

Херцеговачки произвођачи смиља, носе губитак инвестиција и плаћају високу „цијену” крајем 2010-их година, због пољопривредно-пословне културе која је култивисана током комунистичке управе и контролисане економије.

Замислите да се појави купац столица и каже да ће платити 300 КМ по произведеној столици, на крају године? Да ли би ви све уложили и посветили се цјелогодишњој производњи столица — на лијепу ријеч, без уговора, без аванса, без да питате „А гдје ће ти ви са толиким столицама?” — и да цијели град почне да производи те исте столице?

У Херцеговини је до 2017. године било засађено преко 30 милиона стабљика смиља. Разлог је био наратив о државном подстицају и откупној цијени од 5.20 КМ по килограму (па чак и 10 КМ) — због производње етеричног уља, чија наводна цијена је достигала €3.000 по литру.

Безупитно пратећи наратив, велики број људи који су испуњавали неопходне услове узгоја ушао је у производњу смиља. Постоје чак и подручја која су била у кршу али су инвестицијом и савременим машинама претворена у обрадива земљишта.

Коначни резултат је био пад цијене на 1.20 КМ, који је био испод цијене исплативости од 2.50 КМ — и губитак за домаће произвођаче, тј. губитак уложених инвестиција (вријеме и капитал), губитак (неостварених) прихода, и преусмјерени ресурси/напори са других производних могућности (тј. могли су да уложе своје ресурсе у производњу неке друге врсте култивара).

Нека буде борба непрестана, нека буде што бити не може — ДО КОНАЧНЕ ПОБЈЕДЕ!